

N:o 83.

Ank. till Riksd. Kausli den 4 Maj 1872, kl. 9 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om bergverkstiondens upphörande.

(I. A.)

Sedan Rikets Ständer uti underdånig skrifvelse den 5 Juni 1866 — under förmlan, hurusom, vid pröfningen af särskilda hos dem gjorda framställningar angående upphörande af all tionde å tillverkningen af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverkningar icke voro i besittning af särskilda förmåner eller privilegier, Rikets Ständer ansett olämpligheten och obilligheten af produktions-skatter i allmänhet icke vara ringaste tvifvel underkastad, och i följd deraf funnit att bibehållandet af en sådan beskattning, der den egde rum, icke borde ifrågakomma, der ej särskilda förhållanden påkallade undantag från den i Bevillningsförordningen uttalade jemlikhetsgrundsats; men att i berörda hänseende sådana särskilda förhållanden icke sänkades, i det nemligen flera af de s. k. ädlare verken, hvarmed förstodes ej allenast sådana, der ädlare metaller frambringades, utan äfven de verk, som afsåge tillgodogörandet af andra mineralrikets alster med undantag af jernet, vore gynnade med privilegier och förmåner af icke ringa värde, i hvilka fall, ehvad än kunde sägas om lämpligheten af den nuvarande produktionskatten, likväl sjelfva beskattningsåtgärdens rättmätighet ej kunde förnekas, så länge de förmåner, för hvilka skatten vore att anse såsom en årlig ersättning, ännu kvarstode, hvadan alltså en fullständig utredning i fråga om de privilegier och särskilda förmåner, af hvilka de olika verken kunde vara i besittning, erfordrades, innan frågan om tiondeskattens upphörande afgjordes — i underdånighet anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes låta inhemta de för frågans utredning nödiga upplysningar

Bih. till Riksd. Prot. 1872. 4 Saml. 1 Afd. 44 Häft.

samt derefter till Riksdagen aflåta nådig proposition, angående upphörande af nu utgående kopparränta och tionde å tillverkningar af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverkningar icke voro i besittning af privilegier eller särskilda förmåner;

så hade, enligt hvad af ofvanberörda till Riksdagen den 16 sistlidne Februari aflåtna nådiga proposition (N:o 17) inhemtas. Kommers-kollegium, i nåder anbefaldt att, efter inhemtande af erforderliga upplysningar, till Kongl. Maj:t afgifva utlåtande i ämnet, uti underdånig skrifvelse den 15 November 1870, jemte meddelande af hvad vederbörande länsstyrelser och bergmästare uti infordrade yttranden anfört, tillika dels på grund af undersökningar, anställda såväl i Kollegii eget arkiv, som i Kammar-kollegium, lemnat en utredning af de ännu kvarstående förmåner, hvarmed vissa bland ifrågavarande verk blifvit af staten hugnade, dels ock beträffande Rikets Ständers ofvanberörda framställning om medgifvande af befrielse från afrad för de tillverkningar, hvilka åstadkommas utan tillgodonjutande af några privilegier eller särskilda förmåner, yttrat att, churuväl det billiga och rättvisa i medgifvandet af en dylik befrielse icke kunde förnekas, det likväl derjemte syutes vara önskvärdt, att denna befrielse kunde äfven till de verk, som voro försedda med särskilda friheter eller förmåner, utsträckas, enär, utom det mindre lämpliga i bibehållandet ensamt för några få verkstäder af en särskild skatt, hvilken icke längre funnes tidsenlig eller nöjaktigt motsvara sitt ändamål, säkerligen ganska stora svårigheter skulle möta för ett billigt ordnande, i fråga om dessa verkstäder, af förhållandet emellan friheterna eller förmånerna å ena sidan och skatten å den andra; och hade Kollegium fördenskull tillstyrkt:

att tiondeskatten för tillverkningen af andra mineralrikets alster än jern, der sådan skatt, enligt nu gällande bestämmelser, vore eller borde varda åsatt, måtte icke blott afskaffas i fråga om verk, hvilka ej åtnjöte några privilegier af särskilda friheter eller förmåner, utan ock kunna för verk, försedda med dylika privilegier, upphöra mot privilegiernas indragning eller aflösande; äfvensom att, der egare eller innehafvare af verk, tillhörande sistnämnda slag, skulle vägra att privilegierna frånträda, och denna vägran befunes utgöra hinder för nyssnämnda reglering vid verket, en uppskattning eller beräkning af värdet, å ena sidan, af privilegierna, samt, å andra sidan, af den utgjorda afraden måtte, i fråga om sådant verk, för någon viss tid genom Kammar-kollegii försorg varda verkställd, för att sedermera läggas till grund för det ytterligare utgörande härutinnan, hvartill omständigheterna kunde föranleda.

Efter emottagande af detta utlåtande hade Kongl. Maj:t anbefallt Kammar-kollegium att i afseende på alla de ifrågavarande verk, hvilka voro i åtnjutande af särskilda friheter eller förmåner, med undantag af Sala silfververk, vid hvilket förhållandena voro af alldeles särskild beskaffenhet, låta inhemta vederbörande egares eller innehafvares yttranden, om och på hvilka villkor de kunde vara villiga

att, med upphörande af den från verket utgående tionde, afstå från de af verket åtnjutna privilegierna; att derefter i afseende på dem bland berörda verk, hvilkas innehafvare förklarade sig icke vilja utan andra vilkor, än tiondens upphörande, frånträda privilegierna, uppgöra en uppskattning af värdet under de 5 åren 1865—1869 å ena sidan af privilegierna och å andra sidan af den afrad, som under samma tid från verket utgått; samt slutligen att rörande de vilkor, hvarunder tiondens upphörande måtte kunna medgifvas, gemensamt med Kommers-kollegium afgifva underdånigt utlåtande; och hade till följd häraf Kollegierna uti underdåniga skrivelser den 13 November och 23 December 1871, med öfverlemnande af ej mindre de utaf verkens egare eller innehafvare afgifna yttranden, än ock de upplysningar om förmånerna och tionden, som inkommit, särskildt för hvarje verk afgifvit en efter länen, hvaruti verken voro belägna, uppställd redogörelse såväl för nyssberörda yttranden, som för medelbeloppet under åren 1865—1869 af de åtnjutna förmånerna och den erlagda afraden eller tionden, dervid likväl, enär ändamålet med jemförelsen emellan förmåner och tionde ansåges icke åsyfta det förflutna utan det närvarande förhållandet, hemmansräntor, der sådana förekommo bland friheterna, blifvit beräknade enligt de grunder, hvarefter grundräntor och kronotionde, enligt Kongl. förordningen den 23 Juli 1869, från och med år 1871 och framgent skulle utgöras.

Uti den nådiga propositionen (pag. 4—17) är berörda redogörelse fullständigt meddelad, med undantag endast af de delar, som angått *Hellefors silfververk* i Örebro län och *Garpenbergs kopparverk* i Stora Kopparbergs län, hvilka båda verk af Kongl. Maj:t ansetts nu böra förbigås, enär en af egaren till Hellefors, der sedan år 1852 någon silfvertillverkning ej egt rum eller tionde utgått, gjord ansökning om verkets nedläggande för närvarande vore beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, samt ytterligare utredning angående Garpenberg funnits erforderlig, innan frågan om tionden för detta verk kunde till Riksdagens pröfning framläggas, hvadan ock i den nådiga propositionen om statsverkets tillstånd och behof beräknats att tionde af sistnämnda verk likasom äfven af Sala silfververk skulle komma att för år 1873 utgå. Af denna redogörelse inhemtas i korthet:

att de förmåner *Tunabergs kopparverk* i Tunabergs socken och Jönåkers härad af Södermanlands län från staten åtnjuter, eller nyttjanderätten till Tuna bergslags allmänning med dervarande oskattlagda torp, sammanräknade uppgingo årligen till ett värde af 4,349 R:dr 25 öre, hvaremot statsverkets behållna inkomst af den med en tretiondedel af tillverkningen infutna afraden eller tionden, beräknad till värde efter försäljningspris, i medeltal årligen utgjort 131 R:dr 76 öre;

att *Åtvidabergs kopparverk* i Åtvids socken och Bankekinds härad af Östergötlands län fått till Malmviks grufvas behof och nyttjande under kopparverket upplåten en del af allmänningen Gaddstigen, innehållande, oberäknadt ytvidden af en å allmänningen belägen mindre sjö, 400 tunnland 7,9 kappland, af hvilken afkastningen, sådan den af verkets innehafvare tillgodonjutits, uppgått till 712 R:dr,

men, med hänsyn till skogens framtida bestånd, endast kunde beräknas till 280 å 300 R:dr årligen, hvaremot kronans behållning af den med en tretiondedel af tillverkningen utgående tionden i medeltal uppgått till 42,009 R:dr 15 öre;

att tionden från *Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk* i Axbergs socken och Örebro härad af Örebro län — hvilkets egare, enligt Kongl. bref den 31 Januari 1868, i ersättning för de af verket förut innehafda förmåner erhållit en penningesumma af 88,587 R:dr 80 öre, ovilkorlig eganderätt till sjelfva bruket, i stället för den vilkorliga, hvarned detsamma förut innehafts, samt rättighet att, efter den verket under nyttjanderätt dittills upplåtna Östra allmänningens skattläggning och indelning till hemman, densamma till skatte lösa efter 6 års kronovärderingsräntor, hvad skogen, och 10 års, hvad inegorna anginge, af hvilka förmåner endast ofvan nämnda utbetalda penningesumma, hvaraf årliga afkomsten, beräknad efter fem för hundra, utgjorde 4,429 R:dr 39 öre, kunde för närvarande i penningevärde uppskattas — efter angifna grunder i medeltal för åren 1865—1869 beräknats till värde af 697 R:dr 92 öre;

att *Hesselkulla grufva* i Vinteråsa socken och Lekebergs bergslag, som i fråga om brytning derstädes af kopparmalm längesedan blifvit ödelagd och från hvilken åtminstone under de tio sista åren någon tionde å koppar icke blifvit erlagd, vore endast på det sätt försedd med någon förmån, att för det intrång, som genom grufvedriften förorsakades egarne till hemmanet Hesselkulla N:o 1, hemmanet, jemlikt Kongl. brefvet den 9 November 1691, förmedlats från $\frac{1}{2}$ till $\frac{1}{4}$ mantal både i jordeboks- och mantalsrätan, hvilken förmån belöpte sig till 38 R:dr 21 öre;

att, i afscende å *Riddarhytte eller Skilå kopparverk* i Skinnskattebergs socken och härad af Westmanlands län, detta verk åtnjöte dels ensamt bergslagstrihet för $8\frac{7}{10}$ mantal derunder lagda hemman, motsvarande, efter förvandling enligt nu gällande grunder i penningar, 242 R:dr 2 öre, dels ock gemensamt med Riddarhytte jernverk, sedan de kopparverket anslagna Ramshytte och Skinnskattebergs allmänningar efter förutgången skattläggning och indelning till hemman den 22 Juli 1842 och den 22 Oktober 1845 blifvit under koppar- och jernverken till skatte försålda, skilnaden emellan den då erlagda skatteköpeskillingen och den utan tvifvel högre köpesumman, som skulle erhållits, derest hemmanen försålts å offentlig auktion; att de utaf dessa allmänningar bildade hemman, utgörande sammanlagdt $1\frac{3}{8}$ mantal, första gången de voro föremål för taxering uppskattats till 7,331 R:dr 25 öre, hvarutaf, sedan den erlagda skatteköpeskillingen afräknats, återstode 7,247 R:dr 17 öre, hvilken förmån likväl, vid det förhållande att hemmanen blifvit försålda under både koppar- och jernverken, vore för dessa begge gemensam; och att statsverkets behållning af den med en tretiondedel af tillverkningen utgående tionden i medeltal uppgått till 1,617 R:dr 70 öre;

att *Löfås* i Stora Schedvi socken och Kopparbergs län belägna *silfververks* nuvarande förmåner bestode i tillgodonjutandet af dels en penningesumma af 15,000

R:dr banko eller 22,500 R:dr R:mt, hvilken statsverket utgifvit såsom inlösen af det understöd, hvaraf verket förut varit i åtnjutande, och dels skillnaden emellan den erlagda skatteköpeskillingen för ett, jemlikt Kammar-kollégii skattebref den 1 Augusti 1856, under verket försäldt rekognitionshemman och den högre köpesumma, som en försäljning af hemmanet å offentlig auktion kunde antagas hafva medfört, hvilka förmåner, jemte det, enligt bruksegarens egen uppgift, med 5,000 R:dr skatteköpeskillingen öfverstigande värdet å det under bruket försälda rekognitions-hemmanet, lemnade, efter 5 för hundra, en årlig inkomst af 1,375 R:dr; hvaremot statsverkets behållna inkomst af den afrad eller tionde, som från verket utgått, i medeltal utgjort 567 R:dr 23 öre;

att *Stora Kopparbergs bergslag*, sedan det emellan Kammar- och Bergs-kollegierna å ena sidan samt bergslaget å andra sidan den 18 Januari 1856 afslutade kontrakt om bergslagets rättigheter och skyldigheter gent emot kronan från och med samma års början trädt i verkställighet, numera icke vore i besittning af några förmåner, som med afseende å förevarande fråga kunde blifva föremål för aflösning, men att, i afseende på *Avesta* under bergslaget hörande kopparbruk, bergslaget genom kontrakt med allmogen i *Stora Schedvi* med flera socknar och socknedelar af år 1706, samt köpekontrakt med kronan om *Avesta bruk* den 12 November 1777, tillförsäkrats rättighet att genom bemålde allmoge få kopparforslingen mellan *Falun* och *Avesta* ombesörjd emot ett visst pris;

att, beträffande den vid *Stora Kopparberget* bedrifna tillverkning af svafvel, vitriol och rödfärg, bergslaget ansetts likställigt med andra oprivilegierade verk; och att, hvad åter anginge koppartillverkningen, den behållna inkomsten af tionden, uppgående till en tretiondedel af tillverkningen, i medeltal utgjort 24,794 R:dr 91 öre;

att de förmåner, hvilka *Gustafs och Carlbergs* i *Jemtlands län* belägna kopparverk nu innehade, bestode — förutom den genom Kongl. brefvet den 12 December 1750 verkets egare förunnade rättighet att framför åboarne få på vissa vilkor skatteköpa några i närheten af kopparverket belägna och för dess understödjande behöfliga hemman, hvilken förmån dock, vid det förhållande att statens rätt i afseende å dessa hemman vore densamma, vare sig bruksegarne eller åboarne innehade skatterätten, ansetts lika litet i fråga om detta verk som rörande alla andra bergverk, hvilka kommit i åtnjutande af en dylik förmån, böra i sammanhang med tiondens upphörande vederbörande fränkännas — dels i tillgodonjutande af en penningesumma af 4,438 R:dr 5 skilling 2 runstycken banko eller 6,657 R:dr 16 öre R:mt, hvilken, jemlikt Kongl. brefvet den 8 Oktober 1851 samt ett af Kammar- och Bergs-kollegierna den 5 Oktober 1852 med verkets då varande egare upprättadt kontrakt, blifvit till dessa af Riksgälds-kontoret utbetald såsom ersättning för de kapparverket dittills tillkommande tjänstbarheter från åtskilliga hemman inom *Undersåkers*, *Åhre* och *Kalls* socknar, och dels i bergsfrälsefrihet för $\frac{1}{4}$ mantal *Landverk* N:o 1 i *Åhre* och $\frac{1}{4}$ mantal *Rönnön* N:o 1 i *Offerdals* socken, hvilka

förmåner i medeltal för åren 1865—1869 uppgått till ett värdebelopp af 351 R:dr 23 öre, hvaremot den tionde, som under nyssnämnda fem år från verket utgjorts och hvilken under åren 1865 och 1866 utgått med en tretiondedel, men sedermera på grund af Kongl. Maj:ts nådiga bref den 12 Januari 1869 med en sextiondedel af tillverkningen, för sagda tid i årligt medeltal lemnat en behållen inkomst af 1,790 R:dr 87 öre, men skulle, i händelse tionden enligt i allmänhet gällande grunder under alla fem åren utgått med en tretiondedel af tillverkningen, hafva belupit sig till 2,396 R:dr 74 öre;

samt slutligen att, hvad anginge *Höganäs stenkolsverk* i Wäsby socken och Luggude härad af Malmöhus län, upplyst blifvit, att nämnda stenkolsverk icke innehade några förmåner från staten, som vore af beskaffenhet att böra indragas eller aflösas, i följd hvaraf detsamma vore likställigt med oprivilegierade ädlare verk.

Efter att hafva redogjort ej mindre för beskaffenheten och värdet af de förmåner, som här ifrågakomna verk innehade, än ock för den afrad jemte värdet derå, som staten från desamma i medeltal åtnjutit under åren 1865—1869, hade Kollegierna rörande de vilkor, hvarunder tiondens upphörande för dessa verk kunde medgifvas, anfört hurusom de förlänningar, hvaraf omförmälda verk vore i besittning, hufvudsakligast förskrefve sig från sjuttonde och adertonde århundradena, då enligt tidens åsigt bergverken i allmänhet, men de ädlare verken i synnerhet, hugnades med talrika och betydande förmåner från statens sida. — Ändamålet dermed hade varit, såsom upplåtelsebrefven visade, att underlätta och föröka produktionen; och såsom allmänt vilkor för förlänningarnes fortsatta åtnjutande å innehafvarens sida gällde att oafbrutet upprätthålla bergverksdriften.

Undersökte man, huruvida afsigten med dessa förlänningar hade blifvit uppnådd, skulle man finna, att sådant inträffat endast i afscende på de verk, der en efter landets förhållanden mera omfattande tillverkning egt rum; och med säkerhet kunde antagas, att de privilegierade ädlare verken i de flesta fall icke återgåldat staten de uppostringar, som för dem blifvit gjorda.

Bevis för denna åsigt förelågo i här förevarande afscende i synnerhet i förhållandena, dels vid Tunabergs kopparverk, hvarest tillverkningen aldrig varit särdeles stor och under åren 1865—1869 i värde understigit den fördel bruksegaren haft af den verket förunnade förlänningen; och dels vid Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsbruk, för inlösen af hvars privilegier staten, förutom en ej obetydlig skogstrakt, måst uppoffra en penningesumma af närmare 90,000 R:dr. Om å ena sidan en förändring i det nuvarande förhållandet med de privilegierade ädlare verken, i syftning att bringa detsamma i öfverensstämmelse med de åsikter, som inom lagstiftningen i sednare tider, rörande såväl bergverkshandteringen som näringarne i allmänhet, i deras af privilegier beroende ställning till staten, gjort sig gällande, funnes på grund särskildt af nyss antydda, för statsverket menliga samt vid privilegiernas förlänande ingalunda afsedda omständighet påkallad, och

det å andra sidan, på sätt Kommers-kollegium, under förutsättning af afradens upphörande för sådana verk, som icke innehade några särskilda friheter, redan anført, vore önskvärdt, att en dylik skattelindring komme äfven de verk, hvarom nu vore fråga, till del, så syntes, ur rättslig synpunkt betraktadt, sådant endast böra medgifvas emot förmånernas afstående. Men då de vilkor, hvarunder dessa förmåner innehades, icke alltid medgäfvoc staten att utan innehafvarens samtycke omedelbarligen indraga desamma, och det icke kunde förväntas, att innehafvarne af sådana verk, der produktionen vore ingen eller ock, jemförd med privilegierna, ringa, skulle ingå på en förändring, som emot friheten från tionde afhände dem vida öfvervägande fördelar, hvaraf de och deras företrädare under långliga tider varit i besittning, så syntes i sådant fall, med afseende på olämpligheten af att för några få verk bibehålla en undantagsställning, som hvarken egde stöd i oljst gällande beskattningsgrunder eller i öfrigt vore tidsenlig, någon annan utväg för avägabringandet af en å båda sidor billig öfverenskommelse böra uppsökas, hvarvid Kollegierna ansett den grundsatsen böra vidhållas, att staten i ekonomiskt hänseende härigenom åtmiustone ieko komme i sämre ställning till dessa verk än redan nu vore förhållandet, likväl med den inskränkning, som kunde föranledas deraf, att enär flera jernverk fått efter skattläggning och indelning till hemman skatteköpa de verken förut anslagna skogar, utan att något anspråk på ersättning härför ifrågakommit vid dessa verks befriande från produktionsskatt, följdriktigheten fordrade, att de ädlare verken äfven komme i åtnjutande af samma förmån.

Med tillämpning af dessa grundsatser hade Kollegierna, hvad först anginge de verk, hvilkas egare eller innehafvare förklarar sig villige att utan andra vilkor än tiondens upphörande afstå från innehafvande förmåner, hemställt:

i afseende å *Atvidabergs* och *Riddarhytte* kopparverk, hvilket sistnämnda, ehuru visserligen åtnjutande en förmån, som egaren icke velat frånträda, nemligen skatterätten till de verket förut anslagna och sedermera skattlagda samt till hemman indelade allmänningar, ändock syntes böra här upptagas, då på förut anförda skäl något anspråk på återvinnaude af större eller mindre del af dessa allmänningar icke torde böra från statens sida ifrågasättas — att, mot indragning af de åt samma verk upplåtna förmåner, skyldigheten att tionde för dessa verk utgöra äfven måtte upphöra;

att samma medgifvande af tiondens upphörande måtte *Stora Kopparbergs bergslag* för dess vederbörande verk tilldelas, med förklarande dervid att alla anspråk å bergslagets sida, i fråga om rättigheten att genom allmogen i *Stora Schedvi* med flera socknar få kopparforsling emellan *Falun* och *Avesta* ombesörjd, skulle vara förfallna; samt

att, då egarnes till *Gustafs* och *Carlbergs* kopparverk vägran att afstå från innehafvande skatterätt till eller företrädesrätt till skatteköp af åtskilliga till verkets understödjande behöfliga hemman på grund af ofvan anförda skäl icke borde inverka på denna fråga, skyldigheten att för verket utgöra tionde måtte, mot in-

dragning till statsverket ej mindre af det enligt kontrakt den 5 Oktober 1852 till kopparverkets dåvarande egare utbetalda kapital, till hvilkets återbärande nuvarande egarne förklarar sig villige, än äfven af den verket förunnade bergsfrälsefriheten å $\frac{1}{4}$ mantal Landverk N:o 1 och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1, upphöra.

Beträffande derefter sådana verk, hvilka tillförene åtnjutit förmåner, som blifvit till staten indragna, emot det att egaren eller innehafvaren under full eganderätt därför erhållit godtgörelse, så ansågo väl Kollegierna något anspråk, som i en eller annan mån skulle leda till rubbning af denna eganderätt. icke böra från statens sida framställas; men då godtgörelsen blifvit bestämd under förutsättning att statsverket allt framgent skulle komma i åtnjutande af tionde å tillverkningen, hvaraf följde, att, derest frihet från tionde vid förmånernas inlösande i beräkningen ingått, berörda godtgörelse skulle blifva så mycket mindre än den under det motsatta förhållandet mellan staten och bruksinnehafvaren aftalade, som den från verket utgående tionde, kapitaliserad efter lämplig beräkningsgrund, skulle utgöra; så hade Kollegierna ansett sig i afseende på:

Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsbruk samt Löfås silfver- och kopparverk, för inlösen af hvilkas förläningar staten fått vidkännas ganska betydliga uppoffringar, icke kunna förorda någon större eftergift härutinnan, än att, sedan tionden enligt det här förut angifna medelvärdet för åren 1865—1869 blifvit efter en räntefot af fem för hundra kapitaliserad, vederbörande först genom inbetalande till statsverket af det sålunda beräknade kapitalet, utgörande för Dylta 13,958 R:dr 40 öre och för Löfås 11,344 R:dr 60 öre, måtte vinna befrielse från erläggande af tionde å tillverkningen.

Vidkommande derefter *Tunabergs kopparverk*, hvarest den årliga tillverkningen under åren 1840—1859 utgjort omkring 100 centner koppar och 24 centner kobolt, men under åren 1860—1869 nedgått till 53 centner 86 skålpund koppar och 12 centner 78 skålpund kobolt, allt i medeltal räknadt, hade Kollegierna med hänsyn härtill, och då nyttjanderätten till Tuna bergslags ingalunda obetydliga allmänning blifvit verket förunnad endast så länge detta skogsunderstöd behöfdes, samt då den af verkets egare till användande ifrågasatta savolaxska metoden vid nyssberörda allmännings skattläggning hvarken obetingadt kunde antagas blifva fördelaktigare för bruksegarne än tillämpningen af de grunder, som för rekognitionsskogars skattläggning i allmänhet voro föreskrifna eller, såvidt hittills blifvit upplyst, vore af omständigheterna i frågans närvarande skick påkalladt, i underdånighet tillstyrkt, att det af verkets egare framställda förslag till reglering af förmånerna emot tiondens upphörande, om ock medförande större inkomst för statsverket genom utskylderna från de hemman, som komme att bildas af rekognitionsskogen, än hvad som nu i tionde erhöles, måtte allenast i så måtto vinna nådigt bifall att, i den ordning Kongl. kungörelsen den 4 Februari 1811, jemte öfriga om användande af de bruken och bergverken upplättna rekognitionsskogar utfärdade

författ-

författningar föreskrefve, bemålde egare berättigades att, efter skedd skattläggning, till skatte lösa så stor del af allmänningen, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit deremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behof erforderlig.

Hvad vidare anginge *Hesselkulla grufva*, hvarest, så vidt känt vore, någon kopparmalm under de 20 sista åren icke blifvit bruten, men deremot samma grufva, efter hvad som kunde slutas af vederbörandes yttranden i förening med hit hörande officiella uppgifter, fortfarande bearbetades för tillgodgörande af der befintlig jernmalm, så när den genom Kongl. brefvet den 9 November 1691 tillstadda förmedlingen å Hesselkulla hemman, hvilken för statsverket föranledde en årlig uppföring af endast 38 R:dr 21 öre, men för hemmansegarne vore af vida högre värde med hänseende särskildt till den minskning i åtskilliga kommunala utskylder och besvär förmedlingen medförde, efter hvad ordalagen i nyssberörda bref utvisade, afsett grufvans fördel i allmänhet utan inskränkning till visst slag af bruten malm; ansågo Kollegierna nämnda förmån icke vara af beskaffenhet att utan grufveegarnes samtycke, åtminstone så länge grufvan bearbetades, kunna till statsverket omedelbarligen indragas, i följd hväraf och då medgifvande härutinnan icke blifvit af dem lemnadt, Kollegierna, med hemtadt stöd af Kongl. kungörelsen den 14 November 1829, hvori föreskrifves, att, då återgång af förmedling i mantal eller ränta å kronans sida yrkades, kronan vore skyldig förete de skäl och bevis, hvarpå ett sådant påstående grundades, ansett någon annan laglig åtgärd i afseende på förmedlingens upphörande icke vara att vidtaga, än att, derest Kongl. Maj:t funne sådant skäligt, särskild talan derom anställdes emot såväl grufve- som hemmansegarne.

Slutligen och sedan Kollegierna sålunda afgifvit det yttraude, hvartill den nådiga remissen omedelbarligen föranledde, samt ehuru det kunde antagas, att af hvad dervid såsom allmän grundsats blifvit vid uppställandet af vilkoren för befrielse från tionde för här ifrågakomma verk tillämpadt äfven framginge, det berörda skatt för sådana ädlare verk, hvilka ej åtnjöte några särskilda förmåner, enligt Kollegiernas åsigt icke längre kunde skäligen bibehållas, ansågo sig likväl Kollegierna, med särskild anledning af Rikets Ständers underdåniga skrifvelse i ämnet den 5 Juni 1866 och för att icke lemna frågan i denna del utan ett direkt vidrörande, böra, med åberopande af hvad Kommers-kollegium i dess ofvannämnda underdåniga utlåtande den 15 November 1870 härutinnan anført, i underdånighet hemställa om vidtagandet af nådig åtgärd i den riktning, att för alla verk af sist omnämnda slag skyldighet till utgörande af tionde för tillverkningen måtte upphöra, så att för samma verk i beskattningshänseende blefve gällande hvad i sådant afseende för verkstäder, tillhörande andra näringsgrenar, vore eller kunde blifva stadgadt; samt att då billigheten syntes fordra, det den sålunda ifrågakomna förändringen, i hvad nu åsyftade med särskilda förmåner icke försedda verk anginge, så fort ske kunde, bringades till verkställighet, samma förändring finge inträda från

och med början af år 1873; hvilken anordning afven syntes böra utsträckas, förutom till Stora Kopparbergs bergslags vederbörande verk, jemväl till de med särskilda förmåner förlånade verk, hvilkas egare samtyckt till förmånernas indragning, under det att tiondens upphörande för de öfriga med dylika förmåner försedda verken ansågs böra beräknas från och med den tid, de af Kollegierna i sådant hänseende föreslagna villkoren, derest dessa vunne nådigt godkännande och blefve af verkens egare antagna, kunde komma att träda i gällande kraft.

Hvad sålunda förekommit och handlingarne i öfrigt innehölle hade Kongl. Maj:t i nådigt öfvervägande tagit; och som, på sätt Rikets Ständer i deras ofvannemälda underdåniga skrifvelse yttrat, olämpligheten och obilligheten af produktions-skatter i allmänhet icke kunde vara ringaste tvifvel underkastad, samt Kongl. Maj:t på grund häraf ansett den skatt af nämnda slag, som under benämning bergverks-tionde ännu betungar tillverkningen och tillgodogörandet af metaller och andra mineralrikets alster utom jern, böra försvinna, så mycket heldre som, sedan jern-tillverkningen numera vunnit fullständig befrielse från de samma tillverkning förut åliggande skatter af ifrågavarande slag, följdriktigheten kräfde, att en sådan befrielse komme afven öfriga metall- och mineraltillverkningar till godo, så och då det icke kunde vara skäl att från åtnjutande af denna förmån utesluta de verk, som voro i besittning af särskilda dem fordom förlånade privilegier eller fördelar, så vida de underkastade sig att från samma privilegier eller fördelar afstå eller att derför på annat lämpligt sätt lemna statsverket godtgörelse, har Kongl. Maj:t, under återopande af den utredning rörande berörda, vissa verk förunnade privilegier och fördelar, som blifvit af vederbörande embetsverk meddelad, i nåder föreslagit, att, med undantag tillsvidare för Sala och Hellefors silfververk samt Garpenbergs kopparverk, alla öfriga verk, som nu vore förpligtade till bergverks-tiondes utgörande, må från och med år 1873 befrias från berörda tionde och sådan tionde icke heller åsättas hädanefter uppstående verk, dock, hvad nedannämnda verk anginge, med följande villkor och förbehåll, nemligen: för *Tunabergs kopparverk*, att sedan i den ordning Kongl. kungörelsen den 4 Februari 1811, jemte öfriga om användande af de åt bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskrefvo, skattläggning af Tunabergs bergslags allmänning skett, verkets egare åtnöjdes med ovilkorlig rätt till skattelösen af endast så stor del af nämnda allmänning, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, måtte vara för verkets behof erforderlig och derfore från och med år 1873 utgjorde den skatt, som kunde bestämmas; för *Atvidabergs kopparverk*, att dess egare inom 1873 års slut till kronan afstode kopparverkets del af allmänningen Gaddstigen; för *Riddarhytte eller Skilå kopparverk*, att all den lindring i räntan, som $8\frac{1}{6}$ mantal under samma verk lagda hemman såsom bergslagsfrihet åtnjöto, från och med år 1873 upphörde; för *Stora Kopparbergs bergslags verk*, att alla anspråk att genom allmogen i Stora

Schedvi med flera socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesord förfölla; för *Gustafs och Carlbergs kopparverk*, att dels bergsfrälsefriheten för $\frac{1}{2}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1 i Offerdals socken från och med år 1873 upphörde och dels verkets egare före samma års slut till Riksgälds-kontoret inbetalte 6,657 R:dr 16 öre; samt för *Löfås silfververk* och *Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk*, att egarne af dessa verk före 1873 års slut till Riksgälds-kontoret inbetalte löseskillingen för af verken utgående afrad, bestämd för Löfås till 11,344 R:dr 60 öre och för Dylta till 13,958 R:dr 40 öre.

Stats-Utskottet — till hvars handläggning från Kamrarne hänvisats ej mindre denna nådiga framställning än äfven ett af Friherre *A. R. A. Adelsvärd* vid remissen af den nådiga propositionen inom Första Kammaren afgifvet yttrande, innefattande hemställan, det måtte egaren till Åtvidabergs kopparverk alternativt medgifvas, att till fulla värdet få lösa den, enligt hvad ofvan är nämnt, till Malmviks grufvas behof och nyttjande under kopparverket upplåtna del af allmänningen Gaddstigen — får nu i detta ärende afgifva utlåtande.

Uti den i Kongl. Maj:ts proposition omförmälda skrifvelse af den 5 Juni 1866 hafva Rikets Ständer väl förklarar olämpligheten och obilligheten af produktionsskatter i allmänhet icke vara ringaste tvifvel underkastad, men derjemte uttalat, att då flera af de så kallade ädlare verken voro gynnade med privilegier och förmåner af ej ringa värde, beskattningsåtgärdens rättmätighet ej kunde förnekas, så länge de förmåner, för hvilka skatten vore att anse såsom en årlig ersättning, ännu kvarstode, hvarföre Rikets Ständer hos Kongl. Maj:t anhöllo om utredning af förhållandet härutinnan, samt att Kongl. Maj:t derefter måtte till Riksdagen aflåta proposition angående upphörande af nu utgående kopparränta och tionde å tillverknningar af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverknningar icke voro i besittning af privilegier eller särskilda förmåner.

Ehuruval denna Rikets Ständers framställning icke afser att jemväl i de fall, der bergverkstionden utginge till följd af särskilda bergverksegarne förunnade privilegier eller förmåner, denna tionde skulle upphöra, och ehuru, särdeles i ett par fall, statsverket genom denna tiondens upphörande går i mistning af ej obetydliga inkomstposter, anser likväl Utskottet önskvärdt, att tiondeskatten afskaffas. Vårt i vissa delar föräldrade skatteväsen tarfvar i främsta rummet ändring i de

deklar, der det ställer vissa idkare af viktigare näringar, genom mer eller mindre tunga skattebördor, i en sämre och ofördelaktigare ställning, än öfriga idkare af samma näring. I enlighet härmed har Utskottet jemväl uttalat sig för, att de vissa bland jordbruksnäringens idkare pålagda ränta och tionde eller de så kallade grundskatterna å jordbruket måtte afskaffas och, då den nu ifrågavarande skattetiteln, i anseende till sitt jemförelsevis ringa belopp, kan utan olägenhet för statsverket vida lättare borttagas, tvekar Utskottet icke att förorda en sådan åtgärd, dervid Utskottet likväl, med vidblifvande af de i Rikets Ständers ofvananförda skrifvelse framställda åsigtter, anser, att, när tiondens utgörande varit förenadt med tillgodonjutande af särskilda privilegier och förmåner, dessa böra lika fullständigt som tionden upphöra. I detta afseende förekommer, att, enligt Kongl. Maj:ts proposition, egarne till åtskilliga verk, från hvilka nu tionde utgår, skulle befrias från tionden, men ändock bibehållas vid en del dem förunnade förmåner eller ock undgå att för sådana lemna ersättning. Hufvudsakligen afser detta den rätt att framför vederbörande åboar skatteköpa vissa hemman eller till skattelösen af för verken anslagna skogar, som Kongl. Maj:t velat åt en del bergverksegare bibehålla. Om än dylikt må hafva vid föregående uppgörelser af enahanda slag egt rum, lärer detta icke utgöra skäl att på enahanda sätt nu afhända statsverket tillgångar eller med andras förnärmande söka bevara åt bergverksegarne förmåner, hvilka böra statsverket tillkomma eller ock för bergverksegarne upphöra, när tionden o j längre utgöres. På samma gång derföre Utskottet ej har något att erinra deremot, att egaren till Åtvidabergs kopparverk berättigas att, enligt ofvanberörda derom gjorda framställning, till fulla värdet efter uppskattning till sig lösa den del af allmanningen Gaddstigen, som han eljest bör, emot befrielse från tionden, till staten återlemna, anser Utskottet egaren af Tunabergs kopparverk böra antingen afstå från all rätt till Tunabergs bergslags allmanning eller ock efter uppskattning med fulla värdet lösa den del af allmanningen, som kan verket tillkomma. Likaledes anser Utskottet egaren till Riddarhytte eller Skilå kopparverk böra, då han befrias från tionden, till statsverket betala den på kopparverket belöpande hälft af skillnaden emellan uppskattningsvärdet af de allmänningshemman Riddarhytte koppar- och jernverk fått till skatte lösa eller 7,331 R:dr 25 öre och den för samma hemman erlagda skatteköpeskilling, 84 R:dr 8 öre, med 3,673 R:dr 58 öre, samt slutligen egarne till Gustafs och Carlbergs kopparverk böra afstå från den dem förunnade förmån, att framför åboarne få på vissa vilkor skatteköpa några i närheten af kopparverket belägna hemman, enär, då kopparverksegarne befrias från tionden, all skälig anledning saknas att till deras förmån vidare beröfva hemmansåboarne deras tillständiga rätt att hemmanen skattelösa.

I öfverensstämmelse härmed hemställer Utskottet alltså:

1:o att Riksdagen måtte, med bifall till hvad Kongl. Maj:t i nåder föreslagit, för sin del medgifva, att, med undantag tillsvidare för Sala och Helle-

fors silfververk samt Garpenbergs kopparverk, alla öfriga verk, som nu äro förpligtade till bergverkstiondes utgörande, måtte från och med år 1873 befrias från berörda tionde och sådan tionde icke heller åsättas hädanefter uppstående verk;

2:o att vid detta medgifvande måtte, hvad nedannämnda verk angår, fästas följande villkor och förbehåll:

a) för *Tunabergs kopparverk*, att dess egare inom 1873 års slut antingen till kronan afstå all rätt till Tunabergs bergslags allmanning eller ock efter fulla värdet, sådant det vid behörig uppskattning kan vara bestämdt, till Riksgälds-kontoret erlægga lösen för den del af allmanningen, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, kan verket tillkomma;

b) för *Åtvidabergs kopparverk*, att dess egare inom 1873 års slut antingen till kronan afstår kopparverkets del af allmanningen Gaddstigen eller ock, derest Kongl. Maj:t, efter det behörig utredning åstadkommits, skulle finna skäl bifalla, att egaren till Åtvidabergs kopparverk finge till fulla värdet lösa berörda allmänningssdel, till Riksgälds-kontoret inbetalar det belopp, hvartill densamma kan vara i behörig ordning uppskattad;

c) för *Riddarhytte eller Skilå kopparverk*, att all den lindring i räntan, som 8 $\frac{1}{7}$ mantal under samma verk lagda hemman såsom bergslagsfrihet åtnjuta, från och med år 1873 upphör, samt att egaren till verket inom nämnda års slut till Riksgälds-kontoret inbetalar den på kopparverket belöpande hälft af skilnaden emellan uppskattningsvärdet å de hemman, som bildats utaf de under både Riddarhytte koppar- och jernverk till skatte försålda Ramshytte och Skinnskattebergs allmänningar, eller 7,331 R:dr 25 öre, och den för samma allmänningar erlagda skatteköpeskillning, 84 R:dr 8 öre, med 3,673 R:dr 58 öre;

d) för *Stora Kopparbergs bergslags verk*, att alla anspråk, att genom allmogen i Stora Schedvi med flera socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesörjd, förfalla;

e) för *Gustafs och Carlbergs kopparverk*, dels att bergsfrälsefriheten för $\frac{1}{8}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1 i Offerdals socken från och med år 1873 upphör; dels att den verkets egare, genom Kongl. brefvet den 12 December 1750, förunnade rättighet att framför åboarne få på vissa villkor skatteköpa några i närheten af kopparverket belägna hemman jemväl må upphöra; samt dels att egarne till kopparverket före 1873 års slut till Riksgälds-kontoret inbetala 6,657 R:dr 16 öre;

f) för *Löfås silfververk*, att egarne af detta verk före 1873 års slut till Riksgälds-kontoret inbetala löseskilling för den af verket utgående afrad med 11,344 R:dr 60 öre; samt

g) för *Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk*, att egaren af detta verk likaledes före 1873 års utgång till Riksgälds-kontoret inbetalar löseskilling för den af detta verk utgående afrad med 13,958 R:dr 40 öre.

I händelse af Riksdagens bifall till hvad Utskottet härofvan föreslagit och då, enligt hvad af ofvanberörda nådiga proposition inbentas, vid Hellefors silfververk sedan år 1852 någon silfvertillverkning ej egt rum eller tionde utgått samt en af verkets egare hos Kongl. Maj:t gjord ansökning om verkets nedläggande för närvarande är på Kongl. Maj:ts nådiga pröfning beroende, läser någon annan inkomst för statsverket under titel *bergverkstionde* icke böra beräknas, än den tionde, som för nästa statsregleringsperiod kan vara att påräkna af Sala silfververk och af Garpenbergs kopparverk; och har Kongl. Maj:t uti den nådiga propositionen angående statsverkets tillstånd och behof, jemte förmälan att tionden af Sala, hvilken utgjort: 1868 R:dr 15,196: 73
1869 ” 14,513: 83
och 1870 ” 14,198: 18

eller under dessa tre år i medeltal för år R:dr 14,636: 24,
visat sig vara i fallande och att den behållna tiondeinkomsten af Garpenberg under de sednare åren i medeltal utgjort endast 91 R:dr 93 öre om året, ansett bergverkstionden böra i rundt tal upptagas till allenast 14,000 R:dr.

Vid hvad Kongl. Maj:t sålunda föreslagit har Utskottet icke haft något att erinra, hvadan Utskottet, som i sitt den 24 nästlidne Februari afgifna utlåtande angående beräkningen af statsverkets inkomster icke i afscende å förevarande inkomstitel framställt något förslag, hemställer,

3:o) att inkomstiteln “bergverkstionde“ måtte för nästkommande statsregleringsperiod få upptagas till 14,000 R:dr.

Stockholm den 4 Maj 1872.

På Stats-Utskottets vägnar:

Arvid Fr:son Posse.

Reservationer:

emot 2:dra punkten, mom. b och d (ang. Åtvidabergs kopparverk och Stora Kopparbergs bergslags verk): af Herrar *Carl Ifvarsson* och *P. O. Hörnfeldt*.

af Herr *Liss Olof Larsson*: "Erkännande riktigheten deraf att ordinarie räntor böra afskaffas, de må kallas bergverkstionde, kronotionde eller ordinarie ränta, har jag dock så mycket mindre kunnat biträda Utskottets förslag derom att nu efterskänka bergverkstionden, som Utskottet i sitt betänkande N:o 82 tillstyrkt en skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan om att Kongl. Maj:t måtte för nästa Riksdag framlägga förslag om successivt afskaffande af de å jorden hvilande grundskatter genom deras aflösning och afskrifning i förening, och jag ej kan inse skälen hvarför man i det ena fallet skall göra en total afskrifning under det att man i det andra talar om afskrifning i förening med *aflösning*. Jag anser således, att frågan om bergverkstiondens afskaffande bör afgöras först i sammanhang med det slutliga afgörandet af frågan om de så kallade grundskatternas afskaffande, och att fördenskuill

Kongl. Maj:ts proposition icke för närvarande måtte af Riksdagen bifallas."
